

ROBERT LOUIS WILKEN

Šenudova dežela

Ko so se egipčanski škofje vrnili s koncila v Kalcedonu, so vedeli, kaj jih čaka. "Sleherno območje Egipta bo vstalo proti nam," so govorili. Ukrepi koncila so udarili Aleksandrijo kot cunami. Aleksandrijskega patriarha Dioskura so odstavili in koncil je izglasoval uradno teološko izjavo, pri čemer je uporabil jezik, tuj aleksandrijski tradiciji. Z vnovično potrditvijo privilegijev Konstantinopla kot drugega za Rimom, s čimer so Aleksandrijo degradirali na tretje mesto, je Kalcedon razžalil dostojanstvo starodavnega apostolskega sedeža sv. Marka.

Cesar Markijan je odredil volitve za nadomestitev Dioskura, toda mesto ga je še vedno priznavalo za svojega "papeža" in zavračalo posvetitev novega škofa. Kljub temu je cesarjeva volja prevladala in izbran je bil mož po imenu Proterij. Četudi je bil pod Dioskurom prezbiter, je bil znan po svoji naklonjenosti Konstantinoplu, zato se je mnogo zvestih čutilo izdanih.

Markijan je l. 457 preminil. Po več mesecih je skupina menihov in škofov moža po imenu Timotej, z vzdevkom "Maček", prepričala, da se je dal posvetiti za škofa "verujočega občestva" nekalcedoncev. Nastrojenost zoper Proterija je bila tolikšna, da ga je aleksandrijska raja, razvpita po svojem nasilništvu, zajela v krstilnici ene izmed mestnih cerkva in ga prebodla z mečem. Potem ko so njegovo truplo vlekli po mestnih ulicah, so ga sežgali na hipodromu.

Čeprav je bila Proterijeva grozljiva smrt bolj senzacionalna, je bila za prihodnost krščanstva v Egiptu posvetitev Timoteja Mačka bolj pompozna zgodba. Z imenovanjem drugega patriarha v Aleksandriji, rivala zgodovinski liniji škofov, so nekalcedonci vzpostavili nadomestno hierarhijo. V bistvu so ustvarjali vzporedno cerkev v mestu in v okolici, kar je bil precedens, ki bo imel daljnosežne posledice za zgodovino krščanstva na Bližnjem vzhodu. Čeprav so nekateri ostali zvesti Kalcedonu in cesarski cerkvi, se je večina kristjanov v Egiptu trmasto upirala izrazju "dveh narav" Kalcedona, zato so se začeli identificirati kot monofiziti (ali "miafiziti") – tisti, ki vztrajajo pri "eni naravi".¹ Ko so muslimani zasedli Egipt v sedmem stoletju, je bila večina ljudi miafizitov, ki so se odvrnili od Konstantinopla.

Mesto Aleksandrija, ki ga je ustanovil Aleksander Veliki 334 pr. Kr., se ni zdelo nikdar povsem del Egipta. Bilo je grško govoreče mesto, postavljeno na ozkem pasu kopnega, ki je gledalo na Sredozemsko morje in ga je od preostale dežele ločevalo majhno jezero. Popotniku, ki je prihajal z juga, se je zdelo kot otok tik ob obali Egipta. Za obiskovalca, ki je prihajal po morju iz Konstantinopla ali Rima, pa je predstavljalo vrata v deželo, ki se je raztezala proti jugu na ozkem pasu zemlje na obeh straneh reke Nil. Vsakoletno poplavljanje reke, ki se je začelo junija in trajalo do septembra, je prineslo svežo vodo in mulj iz Etiopskega višavja, s čimer je ustvarilo ploden pas, ki ga je oklepala reka. Tu in tam lahko človek stoji na nizki vzpetini na enem bregu Nila in gleda na drugo stran, kjer ostra črta ločuje zeleni kultivirani predel blizu reke in svetlikajoči se pesek na drugi strani.

V osrčju dežele so govorili koptščino – izraz izvira iz arabske besede za Kopte, *Qibt*, skrajšanka iz grške *Aigyphtos*, pri kateri sta odpadla začetni "ai" in pripona "os". Koptščina je prvotni egipčanski jezik, jezik faraonov, ki se ga je zapisovalo s hieroglifi, a so ga od tretjega stoletja krščanskega štetja pisali z grškimi pismenkami. Koptščina je postala jezik egipčanskega krščanstva, zato so egipčanski kristjani znani kot Kopti.

Ker je mesto Aleksandrija dalo toliko uglednih krščanskih učiteljev in vodjev – najslavnejšega svetopisemskega učenjaka in teologa Origena Aleksandrijskega, Atanazija, ognjevitiga škofa v velikem sporu po Niceji, in Cirila, ki je branil Božjo porodnico pred njegovimi kritiki – je grško govoreče krščanstvo Aleksandrije bolj znano od krščanstva kristjanov, ki so govorili koptsko. Vendar pa so v začetku tretjega stoletja koptsko govoreči kristjani v zgornjem Egiptu začeli oblikovati svojo lastno krščansko kulturo. Sveto pismo so prevedli v koptščino in jezik, ki so ga pretežno govorili kmetje in nižji sloji, je postal knjižni jezik. Poleg izvirnih del v koptščini, kot so življenja svetnikov, pridige in

samostanska pravila, so bili v ta jezik prevedeni zgodnji v grščini napisani krščanski spisi, ki jih danes poznamo zgolj v njihovih koptskih različicah. Najpomembnejše izmed teh del je gnostična knjižnica, najdena v sredini dvajsetega stoletja v Nag Hammadiju (Chenoboskion), mestu na zahodnem bregu Nila, osemdeset milj severno od Luksorja. Zgodnja voditelja meniškega gibanja, Antonij in Pahomij, sta govorila koptsko, in večina mož in žena, ki so zapustili domove, da bi živeli samotarsko življenje v puščavah Egipta, je bila govorcev koptščine.

Aleksandrijski patriarhi so dolgo negovali odnose s koptsko govorečimi menihi zgornjega Egipta. Atanazij je napisal znamenito *Antonovo življenje*, v katerem je slavil samotarsko življenje v egiptovski puščavi, v polemiki glede Kristusove osebe pa je Ciril ostal v tesnih stikih z menihi na jugu. Dogodki petega stoletja so utrdili vezi med velikim mestom ob Sredozemlju in preostalo deželo. Bistvo nam lahko ponazori majhen incident na koncilu v Efezu.

Ko je Ciril odplul v Efez, ga je spremljala skupina koptsko govorečih menihov, med katerimi je bil tudi mož po imenu Šenuda, arhimandrit (opat ali predstojnik) ogromnega samostana v zgornjem Egiptu. Bil je mož neuničljive volje in velike telesne moči, zato je med drugimi menihi slovel za preroka. Cirilu pa naj bi bila bolj pomembna njegova mišična moč. Ko je "brezbožni" Nestorij vstopil v dvorano na koncilu v Efezu, je po besedah Šenudovega življenjepisca, somenihar po imenu Besa, evangeljska knjiga ležala na stolu. Nestorij je pobral knjigo, jo položil na tla in zasedel sedež. Ko je Šenuda videl, kaj je storil Nestorij, je skočil na noge "v pravični jezi", pograbil knjigo evangelijev in udaril Nestorija v prsi, rekoč: "Božji Sin naj leži na tleh, medtem ko ti sediš na stolu?" Na to je Nestorij odgovoril: "Kaj sploh delaš na sinodi? Prav gotovo nisi škof, niti arhimandrit ali opat, samo menih si." Po spopadu je Ciril prišel do Šenude, ga poljubil in mu nadel štol kot arhimandritu samostana.

Morda v prerekanju med Šenudo in Nestorijem tiči malce lokalnega izročila, vendar je zgodba poučna. Šenuda je bil najvplivnejši redovniški vodja v Egiptu in vedno bolj je postajal cenjena spoštovana osebnost med egiptovskimi kristjani. Njegov napad na Nestorija simbolizira globoko sovraštvo proti Nestorijevemu nauku v Egiptu in široko podporo, ki jo je patriarh Aleksandrije imel med egipčanskimi menihi pri oporekanju konstantinopelskemu patriarhu.

Šenuda je bil rojen v sredini četrtega stoletja v vasi v zgornjem Egiptu blizu Akmima, mesta ob Nilu, kakih 250 milj južno od današnjega Kaira in 90 milj severno od Luksorja. Njegov stric Pjol je bil opat samostana pri Sohagu, in že v rosnih letih mu je bil Šenuda zaupan v skrb. Sredi osemdesetih let četrtega stoletja, ko je bil Šenuda v svojih tridesetih, je postal opat samostana. Pod njegovim strogim in zahtevnim vodstvom je Beli samostan, kakor ga imenujejo zavoljo barve njegovega kamna, postal živahno meniško mesto z 2.200 mošči in 1.800 ženami.

Čeprav je Šenuda eden najbolj znamenitih in večplastnih voditeljev v zgodnji krščanski zgodovini, njegovo življenje in dosežki niso dobro poznani. Deloma je to zaradi zapostavljenosti virov, pisanih v koptščini. Do nedavnega je večji del našega znanja o zgodnjekrščanskem meništvu temeljil na grškem in latinskem slovstvu. Zdi se, da je obvladal grščino, vendar so vsa njegova dela v koptščini. Nekaj jih je dostopnih v modernih izdajah, njegov izdelani retorični slog pa je izjemno težko prelini v angleščino.

Šenuda je bil strah vzbujajoča pojava, katere na vojaško spominjajoča disciplina, vključno s telesnim kaznovanjem, je današnji tankočutnosti tuja. Označevali so ga za "avtoritarnega", "osornega", celo "nasilnega". Obenem pa je bil tudi karizmatičen voditelj, ki je mnogim menihom v Belem samostanu vzbujal gorečo zvestobo in trajno predanost. Doživel naj bi starost vsaj 115 let in samostanu vladal celih sedemdeset let – od svojih poznih tridesetih do smrti. Kar lep dosežek!

Bil je sočuten mož in zagovornik revnih in nemočnih. Ko je vpad Nubijcev tisoče pregnal z domov, je Šenuda svojim menihom priskrbel hrano, zavetje in zdravniško oskrbo. Pekarne v samostanu so delale noč in dan in proizvedle velikanske košare hlebcev kruha za begunce. Pod njegovim vodstvom je mogočni samostanski kompleks s tesarji, kovači, lončarji, tkalci in pletarji postal cvetoče samostansko središče v svojem okolju, saj je proizvajalo blago in izdelke ceneje kot obrtniki v vaseh.

Kot energičen oznanjevalec je bil Šenuda oster kritik poganstva, ki je ostalo v navadah egipčanskih podeželanov. Grajal je vernike spričo nošenja amuletov in talismanov: kačjo glavo, zavezano na roko, krokodilji zob, viseč z roke nekoga, lisičji krempelj na nogi. V prizadevanju, da bi izbrisal vse ostanke starega verstva, je svojim menihom dal nalogo, naj ostrgajo hierogliffe z zidov starodavnih templjev in jih nato na novo posvetijo kot krščanska svetišča. "Kjer je bilo nekdaj bogokletje, se bodo poslej razlegali blagoslovi in hvalnice," je dejal.

Šenuda je bil prvi pomemben pisec v koptščini. Njegova pisma in pridige prikazujejo krščanstvo brez prefinjene teologije velikih mislecev zgodnjega krščanstva. Čeprav je odplul v Efez s Cirilom, da bi se bojeval proti Nestoriju, je bil njegov duhovni dom podeželski Egipt, daleč proč od intelektualnih spoprijemov, ki so se vršili v velikih mestih cesarstva. Poudarek je bil na discipliniranem moralnem življenju, vrlinah ponižnosti, odkritosrčnosti, vzdržnosti, obvladovanju jeze, kesanju, dobroti. Ob vstopu v samostan se je moral vsak strinjati s "spora-zumom" in se zavezati, da ne bo kradel, lagal, kakor koli skrunil telesa, pričal po krivem ter deloval sleparsko ali na skrivaj. Večina članov skupnosti je bila siromašnih kmetov z okoliškega območja, samostan pa jim je nudil dragoceni dobrini – red in stabilnost.

Vendar je bil Šenuda kritičen do skrajnega asketizma in nekateri so celo menili, da je bil preveč prizanesljiv. Vedel je, da odtegnitev telesa sama po sebi ni cilj; njegov cilj je bil

doseči notranjo svobodo. Razumljivo je veliko težo dajal poslušnosti – tako Bogu kot tudi opatu – in njegova dela so imela več povedati o svobodi volje kot o milosti. Toda njegove pridige so bile prežete s Svetim pismom in Šenudov življenjepisec Besa pravi, da je "prinašal Kristusa", njegovi "nauki pa so bili sladki v ustih vsakogar, kakor je med za srca tistih, ki bi radi ljubili večno življenje".

Beli samostan je bil organiziran po cenobitskem modelu, ki ga je prvi razvil Pahomij več generacij poprej. Menihi so živeli v posamičnih hišah pod vodstvom vzgojitelja (ali vzgojiteljice) in preživljali čas z nabiranjem trstik, izdelovanjem košar, peko kruha, šivanjem oblek ali sandal. Njihovi dnevi so bili prežeti z ročnimi deli in molitvijo. Kompleks je imel osrednjo cerkev, refektorij in infirmarij. Menihi so se zbirali zgodaj zjutraj, uro in pol pred zoro, peli psalme in brali iz Svetega pisma. Obedovali so zelenjavo in kruh enkrat dnevno sredi popoldneva, nato so se zbrali za še eno petje psalmov. Evharistijo so obhajali enkrat na teden. Vse dejavnosti menihov, čas molitve in obedov, delo, oblačenje ter dogovori o sobivanju, so bili skrbno regulirani in nadzorovani.

Od skoraj širi tisoč menihov v Belem samostanu je bilo na njegovem vrhuncu skoraj štirideset odstotkov žensk. Najti je bilo tudi otroke in člane iste družine, četudi so možje in žene živeli ločeno. Šenuda je kot opat vodil celotno skupnost in članom so rekli "ljudje Ape Šenude", čeprav je, kot je videti, s težavo vzdrževal nadzor nad hišami žensk. Med njegovimi pismi jih je najmanj deset, ki se neposredno ukvarjajo s problemi, s katerimi se je soočal, kadar je imel opravka z ženskami. Ti segajo od sporov glede hrane in oblačil, homoeroticizma med mlajšimi ženskami ("ki so se poganjale za svojimi sosestrami v mesenem poželenju"), odpora do predstojnikov, imenovanih s strani Šenude, odnosov z družinskimi člani, kot na primer mož in sinov med moškimi menihi, škodoželjnega opravljanja, zavisti in podobnega. V nekaterih

primerih so ženske njegova posredovanja gladko zavrnilo.

Nedvomno so se podobne težave pojavile tudi med moškimi, vendar so ženske živele posebej, malone kot članice hčerinskih domov glavnega samostana, in imele lastne ženske predstojnice. Fizična ločenost je Šenudu otežila izvajanje avtoritete in zdi se, da je bilo ženskam tako ljubše. Spori nakazujejo, da so želele oblikovati lastno življenje kot ženske asketkinje, neodvisno od opata, prav kakor je kasneje na zahodu praksa "križnega hodnika" škofa imela na distanci. Navsezadnje se je struktura izkazala za dovolj prožno, da je samostan držala skupaj. Drzen eksperiment izgradnje enotne samostanske skupnosti, sestavljene iz moških in žensk pod enim vodjem, se je nadaljeval pod Šenudovim naslednikom Beso.

Uspeh egiptovskega redovništva je bil del širšega razvoja krščanske kulture v Egiptu. Na začetku četrtega stoletja je koptski Egipt začel veliko obdobje izgradnje. Kakor v drugih delih krščanskega sveta se je težišče v arhitekturi preusmerilo s svetišč, term, stadionov in gimnazijev na cerkve in samostane. Zidovi cerkva iz belega kamna, ki so se dvigale po mestih in vaseh, so bili odločno znamenje novega reda.

Odtis nove egiptovske krščanske kulture je razviden tudi na slikah in tapiserijah. Fascinanten primer je čudovita ikona Kristusa in svetega Mena, zgornjeegipčanskega svetnika iz šestega stoletja. Ikona prikazuje dve podobi: Kristusa na desni in Mena na levi. Stojita bok ob boku, obrnjena proti opazovalcu, glavo slehernega obkroža nimb s križem, ki je projiciran na nimb Kristusa. Kristus drži knjigo, vezano v usnje in okrašeno z dragimi kamni. Telesi sta rahlo pomanjšani in njuni obliki zakrivajo oblačila. Ta poenostavitev likov, povečanje glav in izstopajoče ovalne oči ustvarjajo močan občutek prisotnosti. Najbolj osupljivo pa je, da Kristus naslanja svojo roko na Menovo ramo, skoraj kot bi nekdo z roko ovil dragega prijatelja. V nasprotju z veličastnimi in vzvišenimi upodobitvami Kristusa v

bizantinski umetnosti kot odmaknjenega lika na prestolu v nebesih je tukaj prikazan kot človek, ki izkaže toplo osebno gesto.

Na tej ikoni je več, kot lahko zazna oko. Gesta božanskega lika, ki ovija svojo roko krog ramen nekoga drugega, za umetnika ni izvirna. Najdemo jo lahko na egipčanskem meščanskem prtu iz nekropole Sakara v Kairu, sedaj v Puškinovem muzeju v Moskvi. Na prtu lahko vidimo boga Anubisa s šakaljo glavo, kako s svojo roko preko rame drži preminulega mladeniča na svoji levi. Tretji lik je egipčanski bog Oziris. Na ikoni Kristus gleda proti gledalcu, medtem ko na prtu Anubis pogleduje proti mlademu možu, ko ga vodi v posmrtno življenje. Ikona Kristusa in Mena je očitno krščanska, a istočasno je razločno egipčanska, saj posega po gesti, ki jo najdemo v egipčanski pogrebni umetnosti. Še en primer egipčanskega vpliva na koptsko krščansko umetnost je kip Device Marije in Jezusa, ki si izposoja iz egipčanskih upodobe-
tev ženske boginje Izide in njenega potomca Horusa.

Spričo egipčanskega suhega podnebnja se je tam ohranilo veliko primerov antičnih tekstilnih izdelkov. Številni prikazujejo prehod iz stare egipčanske kulture v novo krščansko. Kot vsak bralec Svetega pisma ve, je imel Egipt poglavitno vlogo v zgodovini starodavnih Izraelcev. Prva Mojzesova knjiga, denimo, posveča štirinajst poglavij Jožefu, Jakobovemu sinu, ki se je dvignil, da bi postal upravitelj Egipta pod enim izmed faraonov, potem ko so ga bratje zapustili. Jožef je bil med koptskimi kristjani najslavnejši svetopisemski junak. Medaljoni in trakovi, prišiti na tunike, so vključevali pripetljaje iz Jožefovega življenja: Jožefa, vrženega v jamo, kako so njegovo tuniko potopili v kozjo kri, kako so ga prodali Izmaelcem in njegove sanje.

Zavračanje koncila v Kalcedonu skupaj s pojavom značilne egiptovske ali koptske ljudske krčanske kulture, je egiptovsko krščanstvo popeljalo na pot, neodvisno od cesarske Cerkve. Ti dosežki so Egipt odvrnili od Konstantinopla, toda po muslimanskem

zavojevanju je njihova globoka navezanost na koptski jezik in kulturo egiptovskim kristjanom priskrbelo potrebna sredstva, da so vztrajali pod muslimansko vladavino, četudi v okrnjenih številkah.

Čeprav je Egipt del afriške celine, je bil usmerjen bolj proti sredozemskemu svetu in Bližnjemu vzhodu kot proti Afriki. Nasprotje je bila Nubija, območje na jugu Egipta, dežela temnopoltih ljudi, ki so prebivali na ogromnem prostoru vzdolž Nila, segajočem od brzice pri Asuanu do predgorja Etiopije. Pri brzicah je reka plitva in skale lomijo njeno gladino, kar je plovilom otežilo krmarjenje. Prva brzica je bila politična, kulturna in jezikovna ločnica že od časa faraonov, s čimer je Nubijo odrezala od civilizacij na severu. Za razliko od Aleksandrije in Egipta, kamor je krščanstvo dospelo konec prvega stoletja, in Etiopije, ki je krščanstvo sprejela v četrtem stoletju, se prvi dokaz krščanskega prodora v Nubijo ne pojavi pred petim stoletjem, šele v šestem stoletju pa se je vladajoča rodbina enega izmed nubijskih kraljestev spreobrnila.

Prvi organizirani misijon v Nubijo je prišel iz Konstantinopla med vladavino cesarja Justinijana (527–656). Kakor pravi staro pričevanje, je Teodora, Justinijanova prekanjena in odločna žena ter goreča miazmatička, svojega moža prepričala, da je poslal misijonarje v Nubijo. Justinijan pa je bil neomajen pristaš koncila v Kalcedonu, in ko je izvedel, da je oseba, ki jo je izbral za vodenje misijona – prezbiter iz Aleksandrije, po imenu Julijan – miazmatičen, je postal nejevoljen. Tako je pisal škofu v Tebaidi v zgornjem Egiptu, naklonjenemu Kalcedonu, z ukazi, naj se odpravi v Nubijo, in pribil, da je za pomoč misijonu poslal odposlance z "zlatimi in krstnimi ogrinjali ter častnimi darovi" za kralja Nubijcev. Prepričevanje ni bilo edini vzvod evangelizacije.

Toda Teodora je bila korak pred cesarjem in je skovala načrt, da bi njegovega delegata zadržala. Posledično je Julijan prispel v Nubijo pred kalcedonsko delegacijo in kralj ga je toplo sprejel. Ko je cesarjev predstavnik

končno dosegel oddaljeno kraljestvo, je novopečeni krščanski kralj zavrnil podlo vero kalcedoncev. Saj ne, da je znal razlikovati eno od druge! Toda vedel je, kdo je bila njegova dobrotnica. Kralj po imenu Silko je nato nadaljeval s premagovanjem ljudstev proti jugu na vzhodni strani Nila, in tudi oni so sprejeli krščanstvo v miazofizitski preobleki.

V zelo kratkem času so tradicionalno kulturo izpodrinila prepričanja in običaji nove vere. V eni generaciji je bil stari tempelj v Qasr Ibrimu predrugačen v cerkev in – kar je pomenljivo – tudi pogrebne šege so se spremenile. Ko so pokopavali mrtvece pred sprejetjem krščanstva, so v grobove skupaj s telesi položili grobne pridatke. Arheološki dokazi kažejo, da so, potem ko se je krščanstvo začelo prijemati, Nubijci pokopavali svoje mrtve v grobnice in brez predmetov. V desetletjih misijona med Nubijci so novo vero sprejeli ljudje, živeči na območju na jugu prav do Etiopije.

Čeprav so bila ta nova krščanska kraljestva miazofizitska, so ohranjala tesne vezi s cesarsko cerkvijo v Konstantinoplu. Bizantinski vpliv je razviden v umetnosti in arhitekturi. V svojem bogoslužju so uporabljali nubijščino (z nekaj grškimi molitvami) in Cerkev je postala varuh nacionalne nubijske kulture in jezika.

Spektakularno pričo živahnosti nubijske krščanske kulture so odkrili v mestu po imenu Faras, južno od Asuana, v današnjem Egiptu. Predel je sedaj pod vodo zaradi gradnje jezua, ki je ustvaril Naserjevo jezero, a v šestdesetih letih dvajsetega stoletja je ekipa poljskih arheologov izkopavala najdišče. V obdobju krščanstva je Faras cvetel kot prestolnica enega izmed nubijskih kraljestev, v sedmem stoletju pa so v bližini Nila zgradili ogromno katedralo. Tam je stala zgodnejša cerkev iz na soncu posušenih opek, a so jo nadomestili z mnogo večjo in razkošnejšo stavbo. Prvotna cerkev je imela dve koloni stebrov s tremi ladjami in apsidno, nova zgradba pa je imela štiri kolone stebrov (kakor pri Anastazij v Jeruzalemu) in tako tvorila štiri stranske in glavno cerkveno ladjo.

Vendar občudovanja vredna ni le mogočnost zgradbe. Še bolj neverjetno je, da so zidove katedrale pokrivalo dobro izdelane freske. Preprost seznam nekaterih izmed upodobljenih predmetov nakazuje na obseg umetniškega projekta: prizor Kristusovega rojstva, Marija in Dete z nubijsko princeso, Kristus, ki ga častita angela, nadangela Gabriel in Mihael, sveta Ana, sveti Janez Zlatoust, škof in pridigar iz četrtega stoletja, križ s simboli štirih evangelistov, škof po imenu Peter, slike ostalih škofov in svetnikov.

Posebno omembo zasluži slika Marije in Deteta z nubijsko princeso. Devica je gromozanska podoba z vijoličnim plaščem, okrašenim s sivkastimi modrimi pikami. Njene ogromne oči se obračajo k Detetu, ki sedi na njeni roki in se z desnico oklepa njene- ga ramena. Z očmi pogleduje proti Mariji in v svojih rokah drži zvitek. Glavo mu obkroža nimb in na njem počiva križ. Marija z obema rokama drži manjšo figuro, nubijsko princeso, katere stopala se ne dotikajo tal. Nosi zlato verigo kot ovratnico in krono s križem na sredini. Obraz Marije in Deteta je kremne barve, princesin pa je temnorjav. Umetnik ni želel naslikati zgolj Marije in Jezusa, ki sta predstavljala središče čaščenja in oboževanja, želel je prikazati svoje lastne ljudi, ki so bili temnopolti.

Iste rjavkaste nianse se uporabljajo tudi za ostale like – kralje in škofo, ki so bili nubijskega porekla. Ena najosupljivejših je slika Petra, škofa Pahore. Prikazuje škofa temnorjavega obraza, kako stoji in motri gledalca. Za in nad njim stoji apostol Peter s kremno obarvanim obrazom in nimbom krog svoje glave. Njegovi roki počivata na ramenih škofa Petra, ki drži knjigo evangelijev v svoji levici, njegova desnica pa je dvignjena v blagoslov z *encheirionom*, tankim trakom izvezenega blaga, ki se ovija krog njegovega kazalca. Druga freska prikazuje Devico Marijo s kremnim obrazom, kako stoji povsem frontalno, držeč Jezusa. Na levi je nubijski škof Marijan svetlo rjavega obraza, ki drži knjigo evangelijev, njegova desnica pa je dvignjena v blagoslov z *encheirionom*.

Arhitekti katedrale so bili prav tako zainteresirani, da bi pustili zabeležko o zgodovini cerkve v Farasu. Na zidu v kapeli katedrale so zapisana imena sedemindvajsetih škofov mesta z letnicami njihovega škofovanja. Čeprav seznam ni popoln, kaže na to, da je bil prvi nubijski škof, o katerem je bil dostopen podatek, posvečen l. 625, manj kot stoletje po misijonu iz Konstantinopla. Oblačilo, ki ga nosi eden od škofov, ga zaznamuje za pripadnika miafizitske tradicije.

Katedrala je samo en primer naglega razvoja krščanstva v regiji. V teku osmega in devetega stoletja so bile zgrajene številne druge cerkve in nubijska krščanska kultura je svoj vrhunec dosegla v desetem stoletju. Spričo lastnega jezika in kulturnih izročil so se Nubijci lahko uprli muslimanskim prodorom in ostali neodvisni mnogo dlje od večine

ozemelj na Bližnjem vzhodu. Toda naposled je islam vzpostavil močno navzočnost v severnem delu dežele. Do dvanajstega stoletja je bilo krščanstvo v Nubiji v zatonu in do petnajstega stoletja je nubijski jezik v glavnem odstopil mesto arabščini. Danes spomin na ta starodavna krščanska kraljestva živi zgolj med majhnimi skupinami učenjakov.

Prevedel: David Prajnc

-
1. V grščini *physis* pomeni "narava" in *monos* "edini" (edina narava); *mia* pomeni "eden". Torej je pravilen izraz za nekalcedonce miafiziti, čeprav se je izraz 'monofiziti' v pretekli zgodovinski literaturi pogosteje uporabljalo. Ne glede na izraz nekalcedonci niso verovali, da ima Kristus zgolj božansko naravo. Enako kot kalcedonci so menili, da je bil pravi človek in pravi Bog, vendar so bili mnenja, da je iz izraza "dve naravi" moč sklepati, da sta božanski Logos in človek Kristus dve različni osebi, in zaradi tega so zavračali Kalcedon.